

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫНЫН**

Жаран Таалайбек Джапарович Саатовдун Кыргыз
Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык
палатасынын судьялар коллегиясынын 2014-жылдын 11-
декабрындагы № 71-о аныктамасына даттануусун
канааттандыруусуз калтыруу жөнүндө

ТОКТОМУ

2015-жылдын 26-январы

Бишкек шаары

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы курамында: төрагалык кылуучу – судья М. Ш. Касымалиев, судьялар – Ч. А. Айдарбекова, М. Р. Бобукеева, Э. Т. Мамыров, А. О. Нарынбекова, Э. Ж. Осмонбаев, Ч. О. Осмонова, К. С. Сооронкулова, соттук отурумдун катчысы Н. А. Илиязованын катышуусунда, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 28-беренесинин 5-бөлүгүн жетекчиликке алып, соттук отурумда Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясынын 2014-жылдын 11 – декабрындагы № 71-о «Т. Дж. Саатовдун кайрылуусун

өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуу жөнүндө» аныктамасына жаран Т. Дж. Саатовдун даттануусун карап чыкты.

Даттануу боюнча соттук отурумду даярдоону жүргүзгөн судья Э. Т. Мамыровдун маалыматын угуп, көрсөтүлгөн материалдарды изилдеп чыгып, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы

ТАПТЫ:

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасына 2014-жылдын 31-октябрында «Кыргыз Республикасынын прокуратурасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 12-беренесинин 6-бөлүгү Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 94-беренесинин 1-бөлүгүнө карама-каршы келет жана конституциялуу эмес деп таануу жөнүндө жаран Т. Дж. Саатовдун өтүнүчү келип түшкөн.

Арыздануучу, Башкы прокурордун буйругу менен судьяга карата жазык ишин козгоо боюнча ыйгарым укуктарды өз орун басарларына берип коюуну конституциялуу эмес деп эсептейт, анткени Башкы прокурордун өзгөчө ыйгарымдары буйрук катары локалдуу ченемдик укуктук акты менен башка адамга өткөрүүгө болбойт. Арыз берүүчү милдеттенмелерди жүктөө институтун судьяларга карата жазык ишин козгоо укугу берилген адамдардын чөйрөсүн кеңейтүү катары карайт, анын пикири боюнча Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 94-беренесинин 1-бөлүгүндө бекитилген судьялардын көз карандысыздыгы принцибин бузат.

Ошондой эле арыздануучу, Конституциялык палатанын 2013-жылдын 26-декабрындагы Чечими менен судьяларга карата жазык ишин козгоо боюнча ыйгарымдарды, областтардын, Бишкек жана Ош шаарларынын прокурорлоруна берүү бөлүгүндө «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 30-беренесинин 1-бөлүгү конституциялуу

эмес деп таанылганын көрсөттү. Ушуга байланыштуу, судьяларга карата жазык ишин козгоо өзгөчө укугу Башкы прокурорго гана берилет.

Жаран Т. Дж. Саатов, Конституция жана Кыргыз Республикасынын башка мыйзамдары менен судьяга карата жазык ишин козгоо боюнча Башкы прокурордун ыйгарым укуктарын өткөрүү тартиби жана негиздемеси каралган эмес деп эсептейт жана ушуга окшогон маселелер, анын пикири боюнча, кызыктар болгон тараптар, мыйзам чыгаруу демилгесине укуктуу органдарга кайрылуу жолу менен чечилиши керек деп эсептейт.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясы, Э. Т. Мамыров, А. О. Нарынбекова, Ч. А. Айдарбекованын курамында жаран Т. Дж. Саатовдун кайрылуусун карап чыгып, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык Мыйзамынын 24-беренесин, 28-беренесинин 2-бөлүгүнүн, 3-бөлүгүнүн 1-пунктунун талаптарын жетекчиликке алып, 2014-жылдын 11-декабрында аны төмөнкүдөй негиздер боюнча өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуу жөнүндө аныктаманы кабыл алган.

Арыздануучунун ою боюнча конституциялуугу талашылып жаткан «Кыргыз Республикасынын прокуратурасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 12-беренесинин 6-бөлүгү Кыргыз Республикасынын прокуратурасына ушул Мыйзам менен жүктөлгөн милдеттерди аткаруу үчүн Башкы прокурордун жоопкерчилигин карайт жана Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 94-беренесинин 1-бөлүгүндө бекитилген судьялардын көз карандысыздыгы принциби менен кандайдыр бир байланышта эмес. Талашка түшкөн ченемде, Башкы прокурордун өзгөчө ыйгарым укуктарын башка адамга өткөрүүгө жол берген кандайдыр бир жоболор жок. Ушуга байланыштуу, «Кыргыз Республикасынын прокуратурасы жөнүндө» Мыйзамдын 12-беренесинин 6-бөлүгүнүн Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 94-

беренесинин 1-бөлүгүнө карама-каршы келүү жөнүндө маселени коюу туура эмес.

Арыздануучу шилтеме кылган Конституциялык палатанын 2013-жылдын 27-декабрындагы Чечими менен, судьяларга карата жазык ишин козгоо боюнча ыйгарым укуктарды областтардын, Бишкек жана Ош шаарларынын прокурорлоруна берүү бөлүгүндө «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 30-беренесинин 1-бөлүгүнүн конституциялуу эместиги жөнүндө маселе чечилген. Бул учурда, аталган чечимде жетекчинин милдеттерин убактылуу аткаруудагы институттун конституциялуугу жөнүндө маселе кароонун предмети болгон эмес.

Ошондой эле судьялардын коллегиясы, биринчи жетекчинин милдеттерин убактылуу аткаруу институту, жетектөөчү кызматта турган адам кандайдыр бир себептер менен жок болуп калганда (оору, эмгек өргүүсү, иш сапарлар ж.б.) жана ага ылайык өзүнүн кызматтык милдеттерин аткаруу мүмкүндүгү жок болуп калган учурларда мамлекеттик органдын нормалдуу иш алып барышы үчүн зарыл экендигин белгиледи. Бул учурда Башкы прокурордун милдеттерин аткарууну орун басарына жүктөөнү Башкы прокурордун өзгөчө укуктарына ээ болгон субъекттердин чөйрөсүн кеңейтүү катары каралбашы керек, анткени анын милдеттерин аткаруучу биринчи жетекчинин берген ыйгарым укуктарын ал жок кезинде гана аткарат.

Конституциялык палатанын судьялар коллегиясынын 2014-жылдын 11-декабрындагы № 71-о аныктамасы менен макул болбогондугун билдирип, жаран Т. Дж. Саатов 2014-жылдын 17-декабрында Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасына даттануу менен кайрылды.

Өзүнүн арызында, жаран Т. Дж. Саатов, Башкы прокурор менен судьяга карата жазык ишин козгоо өзгөчө ыйгарым укугун башка адамга

берүүсү локалдуу ченемдик укуктук акты менен эмес, мыйзам менен чечилиши керек деп эсептейт, анткени бул укук Башкы прокурорго анын ээлеп турган кызматынын күчүнө жараша берилген жана Конституция менен кепилденген судьялардын көз карандысыздыгы принцибин камсыз кылуу максатын көздөгөн. Арыздануучу, Башкы прокурордун өзгөчө ыйгарым укуктарын кандай гана жол менен болбосун башка адамга берүүсү, ыйгарым укуктарды өткөрүп берүү болот деп эсептейт.

Ошондой эле арыз берүүчү арызында кетирген техникалык ката жөнүндө белгилейт, талаптарын өзгөртөт жана Башкы прокурордун буйругу менен судьяга карата жазык ишин козгоо боюнча ыйгарым укукту өз орун басарларына өткөрүп берүү бөлүгүндө Кыргыз Республикасынын «Кыргыз Республикасынын прокуратурасы жөнүндө» Мыйзамынын 12-беренесинин 6-бөлүгүн Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 94-беренесинин 1-бөлүгүнө карама-каршы келет деп таанууну суранат.

Конституциялык палата арыздануучунун жүйөлөрүн талкуулап жана судьялар коллегиясынын Т. Дж. Саатовдун кайрылуусун өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуу жөнүндө негиздемелерди карап чыгып, төмөнкү тыянактарга келди.

«Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамына ылайык, Конституциялык палатага келип түшкөн кайрылууларды өндүрүшкө кабыл алуу маселесин чечүү үчүн судьялар коллегиясы тарабынан көрсөтүлгөн Мыйзамдын 24, 25, 26-беренелеринде камтылган талаптарга ылайык текшерилүүгө тийиш. Ошентип, кайрылуунун жарактуулугу анын кайрылуунун формасына, мазмунуна, субъектисине жана предмети боюнча конституциялык Мыйзам менен ага берилген талаптарга жооп бериши менен аныкталат, аларды сактоо кайрылууну кароого кабыл алууга мүмкүндүк берет жана милдеттендирет. Кайрылуунун жарактуулугунун критерийлеринин бири болуп, талашылып жаткан мыйзамдын Кыргыз

Республикасынын Конституциясына ылайык келүүсү жөнүндө маселеде күмөндүүлүктүн пайда болушу саналат.

Бирок, арыздануучу менен конституциялуугу талашылып жаткан «Кыргыз Республикасынын прокуратурасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 12-беренесинин 6-бөлүгү кандайдыр бир түрдө Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 94-беренесинин 1-бөлүгүндө бекитилген судьялардын көз карандысыздыгы принцибине тийишпейт, бул дагы судьялар коллегиясынын аныктамасында белгиленген. Ушуга байланыштуу, судьялар коллегиясы жогоруда аталган Мыйзамдын талашылып жаткан ченеминин Конституцияга ылайык келүү маселесинде күмөндүүлүктүн жоктугунан улам, кайрылууну өндүрүшкө кабыл алуудан негиздүү баш тартты. Андан тышкары арыздануучу өз арызында ал тарабынан кетирген техникалык катага шилтеме кылуу менен талап кылуу предметин өзгөрттү, ал эми кайрылууну өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуу жөнүндө аныктамага даттануу учурунда мындайга жол берилбейт.

Арыздануучу өз даттануусунда да, өтүнүчүндөгүдөй эле Башкы прокурор менен судьяга карата жазык ишин козгоо өзгөчө укугун башка адамга өткөрүп берүүсү Башкы прокуратуранын локалдуу ченемдик укуктук акты менен эмес, мыйзам менен чечилиши керек деп эсептейт.

Башкы прокурордун өзгөчө ыйгарым укуктарын өткөрүп берүү мүмкүн эмес, анткени өткөрүп берүү жетекчи менен ага жүктөлгөн ыйгарымдардын бир бөлүгүн өз кол алдындагыларга берүү процессин түшүндүрөт. Жетекчинин милдеттерин аткаруу ал жок болгон кезде гана (эмгек өргүүсү, иш сапар, оору) мамлекеттик органдын үзгүлтүксүз, натыйжалуу иш алып баруусун камсыз кылуу максатында жана ага жүктөлгөн милдеттерди камсыз кылуу максатында анын орун басарына жүктөлөт.

Ошентип, «өткөрүлүп берилген ыйгарым укуктарды» түшүнүгү жана «жетекчинин милдеттерин аткаруу» түшүнүгү олуттуу айырмачылыктарга

ээ жана арыз ээсинин, жетекчинин орун басарына ыйгарымдарды жүктөө учурунда Башкы прокурордун өзгөчө ыйгарымдарын берген субъектилердин чөйрөсү кеңейет деген ырастамасы жаңылыш болуп эсептелет.

«Кыргыз Республикасынын прокуратурасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 12-беренесинин 1-бөлүгүнүн 6-пунктуна ылайык Башкы прокурор Кыргыз Республикасынын прокуратура системасынын уюштуруу жана ишинин маселелерин жана прокуратура органдарынын камсыз кылуу чараларын ишке ашыруу тартибин жөнгө салуучу, көрсөтүлгөн кызматкерлер милдеттүү түрдө аткарууга тийиш болгон буйруктарды, көрсөтмөлөрдү, тескемелерди жана нускамаларды чыгарат. Мына ушул ченем Башкы прокурорго Башкы прокурордун милдеттерин өзү жок кезде орун басарына жүктөөгө укук берет. Бул учурда жетекчинин милдеттерин аткарган адам анын ыйгарым укуктарын кандайдыр бир алып коюусуз ишке ашырат, эгер башкасы милдеттерин аткарууну жүктөө жөнүндө актыда бекитилбесе.

Ошентип, орун басары менен жетекчинин жок кезинде милдеттерин аткаруу Башкы прокурордун өзгөчө ыйгарым укуктары берилген адамдардын чөйрөсүнүн кеңейишин түшүндүрбөйт жана Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 94-беренесинин 1-бөлүгүндө бекитилген судьялардын көз карандысыздыгы принциби менен өз ара тутумдуу байланышта болбойт. Ушуга байланыштуу, Конституциялык палата судьялар коллегиясынын 2014-жылдын 11-декабрындагы № 71-о «Т. Дж. Саатовдун кайрылуусун өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуу жөнүндө» аныктамасын жокко чыгаруу үчүн негиз тапкан жок.

Жогорудардын негизинде, «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 24-беренесин, 28-беренесинин 5-бөлүгүн, 47-беренесин, 51-беренесинин 1-бөлүгүн жетекчиликке алып, Конституциялык палата

Т О К Т О М К Ы Л А Т :

1. Жаран Таалайбек Джапарович Саатовдун Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясынын 2014-жылдын 11-декабрындагы № 71-о «Т. Дж. Саатовдун кайрылуусун өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартуу жөнүндө» аныктамасына даттануусу канаттандыруусуз калтырылсын.

2. Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын токтому акыркы, даттанууга жатпайт жана кол коюлган учурдан тартып күчүнө кирет.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖОГОРКУ СОТУНУН КОНСТИТУЦИЯЛЫК ПАЛАТАСЫ

Бул токтом боюнча судья Э.Ж. Осмонбаев жана К.С. Сооронкулованын өзгөчө пикири бар (төмөндөгүнү караңыз).

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялар коллегиясынын 2014-жылдын 11-декабрындагы № 71-о аныктамасына жаран Таалайбек Джапарович Саатовдун даттануусун канааттандыруусуз калтыруу жөнүндө Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын токтому боюнча Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасынын судьялары Э. Ж. Осмонбаев жана К. С. Сооронкулованын

ӨЗГӨЧӨ ПИКИРИ

Конституциянын 20-беренесинин 5-бөлүгүнүн 8-пунктуна, 40-беренесинин 1-бөлүгүнө ылайык ар кимге анын укуктарын жана эркиндиктерин соттук коргоо кепилденет. Ар кимдин соттук коргонууга болгон укугу чексиз болуп эсептелинет жана укуктун бардык субъекттерине сот адилеттигине эркин жана тең мүмкүнчүлүктү, анын ичинде конституциялык сот адилеттигинин органы катары Конституциялык палатага да тоскоолдуксуз кайрылуу мүмкүнчүлүгүн камсыз кылууну божомолдойт. Конституциялык палата мындай укуктук көз карашты өзүнүн чечимдеринде бир нече ирет билдирген.

Ошону менен бирге конституциялык сот өндүрүшүнүн жана конституциялык көзөмөл органы чече турган маселелердин өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен соттук коргонууга болгон укук конституциялык сот өндүрүшү аркылуу белгилүү шарттарда жана процедураларда ишке ашырылат. Конституциялык палатага кайрылуунун мыйзам менен бекитилген эрежелеринин болушу сот адилеттик мүмкүнчүлүгүнө кедерги катары бааланбашы керек. Тескерисинче, бекитилген талаптарды аткаруу Конституциялык палатанын алдына коюлган маселелердин мындан да

натыйжалуу жана өз убагында чечилишине көмөк кылат, процесстик убакытты жана күчтөрдү ашыкча сарптоодон сактайт.

Конституциялык соттук ченем көзөмөлүнүн өзгөчөлүктөрүнөн келип чыккандай Конституциялык палатага кайрылууга укуктуу субъекттердин тизмеси так аныкталган, алардын толук тизмеси «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык мыйзамдын 20-беренесинин 1-бөлүгүндө бекитилген. Кайрылуунун субъекттери ченем көзөмөл процедурасын мыйзам менен бекитилген тигил же бул так таризде демилгелөөгө укуктуу, жекече «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык мыйзамдын 20-беренесинин 1-бөлүгүнүн 2-б, 8-10-пункттарында каралган органдар жана кызмат адамдар сунуштама таризинде, судьялар суроо-талап таризинде, ал эми жеке жана юридикалык жактар өтүнүч таризинде кайрылышат. Кайрылуу тариздеринин мындай айырмачылыгы биринчи ириет кайрылуу субъектинин укуктук макамынын өзгөчөлүктөрү менен аныкталат. Ошентип, мисалы, Конституциялык палатага кайрылууга укуктуу коомдук-укуктук субъекттер кандайдыр бир жеке кызыкчылыктарды көздөбөйт, алар сунуштама менен Конституциялык палатага кайрылуу менен коомдук-укуктук тартипти коргошот, жалпысынан мамлекеттин же кандайдыр бир топ адамдардын кызыкчылыктарын жакташат. Ошол эле учурда жеке жана юридикалык жактар Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 7-бөлүгүнө ылайык Конституция тарабынан таанылган укуктар жана эркиндиктер алар тарабынан бузулуп жатат деп эсептелсе мыйзамдын жана башка ченемдик укук актыларынын конституциялуулугун талашууга укуктуу, башкача айтканда аталган субъекттер үчүн ченем көзөмөл процедурасын демилгелөөнүн негизги критерии болуп субъективдүү укуктарга кол салуу же боло турган кол салуу коркунучу эсептелинет. Бул жеке жана юридикалык жактар конституциялык сот өндүрүшүн козгоо жөнүндө маселени алар менен талашылып жаткан ченем Конституция менен кепилденген адамдын жана

жарандын укуктары жана эркиндиктерин козгогондо же козгой турганда гана коюуга укуктуу дегенди түшүндүрөт.

Каралып жаткан иште жаран Т. Дж. Саатов кайрылуу субъекти катары Конституцияга жана конституциялык мыйзамдын талаптарына ылайык анын ою боюнча талашылып жаткан акт менен Кыргыз Республикасынын Конституциясы менен таанылган адамдын жана жарандын укуктары жана эркиндиктеринин кайсынысы бузулгандыгын өтүнүчтө көрсөтүүгө, көз карашын негиздөөгө, укуктардын бузулгандыгын же бузула тургандыгын күбөлөндүрүүчү жүйөлөрдү жана далилдерди келтирүүгө милдеттүү болчу.

Конституциялык мыйзамдын мындай талаптарын аткарбоо өтүнүчтү өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартууга талашсыз негиз болуп эсептелинет, демек, судьялар коллегиясы да, Конституциялык палата да Т. Дж. Саатовдун өтүнүчүн «Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун Конституциялык палатасы жөнүндө» конституциялык мыйзамдын 28-беренесинин 3-бөлүгүнүн 2-пунктунда каралган негиздер боюнча өндүрүшкө кабыл алуудан баш тартууга тийиш эле. Арыздануучунун жүйөлөрүнөн прокуратура органдарына жүктөлгөн милдеттерди аткарбагандыгы үчүн Башкы прокурордун жоопкерчилигин бекитүүчү «Кыргыз Республикасынын прокуратурасы жөнүндө» мыйзамдын 12-беренесинин 6-бөлүгү судьялардын көз карандысыздыгы конституциялык принцибин кандай жол менен бузаарын аныктоо мүмкүн эмес. Талашылып жаткан ченем менен конституциялык ченемдин ортосундагы катышынын жоктугу текшерүү предметинин жоктугун аныктайт.

Ошондой эле Конституциялык палатанын аныктамасында да, токтомунда да жыйынтыктоочу чечимдин жүйөлөөчү бөлүгүнө мүнөздүү арыздануучунун талашылып жаткан ченемдик жобонун конституциялуу эместиги жөнүндө жүйөлөрүн четке кагуучу, анын анын укуктук маңызын ачуучу далилдер жана жыйынтыктар бар белгилеп кетүү зарыл жана биздин көз караш боюнча кайрылууну өндүрүшкө кабыл алуу стадиясында мындайга жол берилбейт.

Судьялар

Э. Ж. Осконбаев

К. С. Сооронкулова